

INTERCULTURALITATEA – „O NAȚIUNE, O LIMBĂ, O ȚARĂ”

Cristiana POIANĂ¹

cristianapoiana@yahoo.com

ABSTRACT: The concept of interculturality has developed since 1950 in the international community as an attempt to bring this policy and diplomatic communication as close as possible to the individual, in the area of direct interaction. This development which first gained ground in the U.S. moved quickly and adapted easily in Europe where democratic systems proved to be a fertile environment for its development. What pushed this forward was on one hand the importance attached to it by the individual and its role in decision making, and on the other, the legitimate diversity of opinion and freedom.

The concept of „nation” had already been compromised by radical nationalist ideologies that were trapped by the idea of the borders-bounded state. Throughout this period interculturality was constrained, as policy and conceptual evolution.

KEYWORDS: interculturality, multiculturalism, interethnic relations, integration, intercultural exchanges, national minorities

Interculturalitatea s-a dezvoltat începând cu anul 1950 în cadrul comunicării internaționale în încercarea de a coborî această comunicare de la nivelul politicii și diplomației cât mai aproape de individ, de zona sa de interacțiune directă.

Această evoluție, a fost produsă mai întâi în SUA, s-a transferat repede și s-a adaptat ușor și în Europa unde sistemul democratic s-a dovedit a fi un mediu propice, pe de o parte prin importanța pe care i-o acordă individului și rolului acestuia în luarea deciziilor, pe de alta parte prin legitimarea diversității și libertății de opinie.

Noțiunea de „națiune” era astfel compromisă de ideologiile naționaliste și era anchilozată pe conturul granițelor statale și zonelor de influență. În acest timp națiunile erau astfel încorsetate și prefixul de inter devenise puțin operant în realizarea sensului său, de relație, de punte, de legătura etc.

¹ Profesor, Colegiul Tehnic „Dimitrie Ghika”, Comănești.

Cu timpul centrul de greutate s-a mutat dinspre „națiune” spre „cultură” pentru a-și însuși apoi preocupările pentru fenomenele interculturale. În timp ce Statele Unite ale Americii s-au îndreptat spre afirmarea multiculturalismului în interiorul granițelor proprii, înțelegând prin aceasta „o acțiune afirmativă a culturilor minoritare (...) în pofida culturii dominante albe, occidentale și protestante”, în Europa s-a căutat în interculturalitate o modalitate de coexistență pașnică și întrepătrundere între comunități culturale diferite, ca soluție alternativă la imposibila aplicare universală a principiului „o națiune, o limbă, o țară”, pe care s-au constituit majoritatea statelor naționale europene, dar care a generat și nenumărate tensiuni și conflicte.

Conform definiției lui Gabriel Andreescu, „Multiculturalismul exprimă conceptul/atitudinea care afirmă că echilibrul și corectitudinea relațiilor interetnice presupun recunoașterea nevoii de integrare, alături de nevoia de privatitate comunitară a grupurilor etnoculturale și susține dezvoltarea lor reciprocă, pe care o consideră și posibilă”.

„Interculturalismul definește ipostaza dialogică a culturilor prin intrarea în rezonanță a diferențelor, în timp ce multiculturalismul se focalizează pe conservarea identitară a diferențelor.”

Trecerea de la interculturalism la interculturalitate printr-o schimbare de sufix indică trecerea de la un sistem sau curent de gândire, la recunoașterea și afirmarea unei realități istorice, scoaterea la iveală a unei modalități de coexistență între culturi, de o infinită varietate de experiențe și rezultate.

Interculturalitatea reprezintă o situație de coeziune, de armonie, de întrepătrundere între culturi, de evoluție simultană și deschidere reciprocă, permițând pe de o parte menținerea și afirmarea valorilor proprii, iar pe de altă parte infuzarea altora noi, prin contactul cu valorile altor culturi.

Interculturalitatea descrie o apartenență multiplă și o zonă de mișcare naturală pe domeniul mai multor culturi, legitimată de libertatea circulației valorilor culturale și pusă în practică grație posibilităților infinite de îmbogățire și nuanțare a identității, în funcție de mediul cultural parcurs.

În 1918 România a devenit țara unor numeroase grupuri culturale, desemnate ca „minorități” și anume: germani, ucraineni, ruși, evrei, armeni, polonezi, sârbi, greci, șvabi, maghiari, bulgari, italieni, sași, secui, rromi etc. Experiența interculturală a zonelor multietnice s-a transmis, însă, întregii culturi românești. Banatul este un exemplu în privința

plurilingvismului tradițional al acestei zone, Transilvania are o adevărată tradiție de schimburi interculturale între români și maghiari, iar în ceea ce privește Moldova și Țara Românească, mult mai omogene din punct de vedere etnic și mai puțin expuse diversității culturale, conceptul de națiune s-a dezvoltat strâns legat de conceptul de stat.

Formula națiune-stat, realizată prin formarea statului național unitar român, a coexistat cu cea a națiunii-cultură, prin concepția asupra instituțiilor fundamentale ale națiunii, considerate a fi biserica și școala. La aceasta viziune aderau nu numai românii, ci și celelalte naționalități.

După 1990 preocuparea pentru educația și cultura minorităților în limba maternă a ocupat un loc central. Știm că există încă din perioada interbelică un cadru legal ce permitea învățământul în limba maternă pentru toate minoritățile recunoscute drept naționale. Acest termen, folosit până astăzi în legislația românească, desemnează acele grupuri de populații ce trăiesc pe teritoriul României de la începutul formării statului național modern, împărțînd o istorie comună cu a populației majoritare, românii.

Conform legislației românești, persoanele aparținând minorităților naționale sunt cetățeni români, care își exprimă liber și neîngrădit apartenența la o comunitate națională, sau minori ai căror părinți, ori alți reprezentanți legali au declarat această apartenență. Minoritățile naționale din România sunt comunitățile: albaneză, armeană, bulgară, cehă, croată, elenă, evreiască, germană, italiană, macedoneană, maghiară, poloneză, rusă-lipoveană, rromă, ruteană, sârbă, slovacă, tătară, turcă, ucraineană.

Legislația în materie de cultură și educație s-a orientat în direcția protejării dreptului minorităților de a-și păstra identitatea națională prin educație și cultură în limba proprie, menționându-se, în același timp, că aceasta nu trebuie să aducă atingere situației de majoritate a românilor, mai ales învățării limbii naționale, române, de către toți cetățenii României.

Legea învățământului nu a adus mari schimbări de principiu față de legislația precedentă în materie de minorități, deși a nuanțat puțin terminologia, prin alternarea noțiunilor din familia „națională” cu alții, recent intrați în vocabularul românesc: etnic (referitor la românii cetățeni ai Republicii Moldova) și multicultural. Această lege garantează drepturi egale de acces la toate nivelurile și formele de învățământ pentru toți cetățenii români, indiferent de condiția socială și materială, de sex, rasă, naționalitate, apartenență politică sau religioasă. Legea stipulează că învățământul de toate gradele se desfășoară în limba româna, dar și în limbile

minorităților naționale, precum și în limbi de circulație internațională. Un capitol este dedicat învățământului pentru persoanele aparținând minorităților naționale, arătând că persoanele aparținând acestora au dreptul să studieze și să se instruiască în limba maternă la toate nivelurile și formele de învățământ, precum și la tipurile de învățământ pentru care există o cerere suficientă, existând posibilitatea ca, în funcție de necesitățile locale, să se organizeze la cerere grupe, clase, secții sau școli cu predarea în limbile minorităților naționale.

O noutate față de legile anterioare este prevederea ca „la cerere și prin lege se pot înființa instituții *multiculturale* de învățământ superior. Limbile de predare în aceste instituții de învățământ superior se stabilesc în cadrul legii de înființare” și „se încurajează instituțiile de învățământ superior cu structuri și activități *multiculturale* pentru promovarea conviețuirii interetnice armonioase și a integrării la nivel național și european”.

În prezent Universitatea de stat Babeș-Bolyai din Cluj are statutul de universitate multiculturală, care își afirmă scopul de a dezvolta dialogul intercultural și interconfesional în comunitatea locală, regională, națională și internațională. 15 facultăți din cadrul Universității Babeș-Bolyai oferă programe de studiu în limbile română și maghiara, nouă în limbile română și germană, iar la două facultăți (Teologie reformată și Teologie romano-catolică) cursurile se desfășoară exclusiv în limba maghiara.

În privința minorității rrome, a doua din punct de vedere numeric după cea maghiară, dar de departe cu cea mai dificilă situație economică și socială, cel mai scăzut nivel de educație și cu un enorm bagaj de percepție negativă din partea tuturor celorlalte etnii din România, Guvernul a adoptat în anul 2001 o strategie de îmbunătățire a situației acestei etnii. Printre scopurile acestei strategii se află și acela de edificare a unui „sistem instituțional de dezvoltare comunitară, combaterea discriminării față de rromi, promovarea educației interculturale, crearea de elite în rândul rromilor, în vederea resolidarizării sociale și reconstrucției identitare”.

Interculturalitatea pătrunde, așadar, în legislația românească, drept o soluție pentru a depăși simultan segregarea socială și nivelul scăzut de educație din rândul membrilor etniei rrome.

Strategia definește apoi domeniile sectoriale de acțiune, printre acestea figurând educația, cultura și cultele, aflate în subordinea Ministerului Culturii, și comunicare și participare civică. În privința educației, se introduc în programa școlară limba romani ca materie opțională, iar în sistemul

universitar discriminarea pozitivă a rromilor, prin subvenționarea de către stat a unor locuri suplimentare în domeniul științelor sociale și studiului limbii romani în universități pentru etnici rromi. De asemenea, strategia include „conceperea și implementarea unor programe de formare a mediatorilor școlari și de perfecționare pentru cadrele didactice din domeniul educației interculturale.”

În domeniul culturii, strategia propune, printre altele:

- organizarea și dezvoltarea unor rețele de valorificare a patrimoniului cultural al rromilor, inclusiv prin adaptarea meseriilor tradiționale la viața modernă și prin dezvoltarea unor rețele de desfacere;

- inițierea unor proiecte culturale de reconstrucție și afirmare identitară a rromilor;

- conceperea și implementarea unor programe de sprijinire a elitelor politice, culturale și artistice provenite din rândul rromilor, în scopul revigorării și afirmării identității etniei rromilor;

- înființarea unui muzeu al culturii și civilizației rromilor;

- finanțarea proiectelor de cercetare multiculturală;

- conceperea și implementarea unor programe educaționale interculturale pentru copiii și tinerii.

În privința comunicării și participării civice, strategia de îmbunătățire a situației rromilor își propune realizarea unui program național de informare publică și combatere a prejudecăților interetnice în instituțiile publice, inițierea unui program de combatere a discriminării în mass-media, organizarea și dezvoltarea unor programe de informare și educare interculturală a majorității, cu participarea etnicilor rromi.

Planul general de măsuri pentru aplicarea strategiei de îmbunătățire a situației rromilor prevede, în domeniul educației, prezentarea, în colaborare cu organizațiile neguvernamentale și cu comunitățile de rromi, a unor programe de formare a mediatorilor școlari și de formare și perfecționare pentru cadrele didactice în domeniul educației interculturale. În domeniul „Cultură și culte” se stipulează inițierea unor proiecte culturale de reconstrucție a identității etniei rromilor și de sporire a stimei față de sine, prezentarea unui plan anual al acțiunilor de educare interculturală în școli, prin care să se faciliteze comunicarea între elevii de etnii diferite și învățarea socială a toleranței, sprijinirea proiectelor de cercetare și educație interculturală.

Un studiu pe tema educației interculturale în țările din Europa de Est, concluzionează, în mod valabil pentru România, ca „din punct de vedere

teoretic, există premisele pentru susținerea unei educații interculturale în sensul cel mai larg al termenului și în accepțiunea generală, care atrage atenția asupra categoriei pluralismului. Practicile educative păstrează încă o anumită întârziere față de teorie, chiar dacă intervalul dintre declarații și realități se poate totuși să fie redus în timpul post-socialismului.

Trebuie să adăugăm că pe perioada anilor 1990, am asistat la o comunicare între comunități științifice est-europene și occidentale, fapt ce a condus la un dialog asupra temelor interculturale și uneori la o elaborare teoretică conjugată. Discordanța dintre teoria și practica educativă și interculturală este o constantă istorică și culturală, și din acest motiv ea caracterizează în același timp țările apusene și răsăritene.

Bibliografie:

- [1] Dobrescu, Nicoletta Laura– *Problema metodologiei în dialogul intercultural*, Editura Polirom, 2001.
- [2] Salade D. – *Dimensiuni ale educației*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1998.
- [3] Văideanu G. – *UNESCO 50 –EDUCAȚIE*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1996.